

Pratarmė

Argi pati erotiškiausia kūno vieta nėra ten, kur drabužis prasiskiria. Iškrypime (kuris yra teksto malonumo būdas) nėra „erogeninių zonų“ (išties gana nevykęs pasakymas); kaip teisingai nurodo psichoanalizė, erotiškai yra trumpalaikiai švystelėjimai: ten, kur sublizga oda tarp abiejų drabužių (kelnių ir megztinio), tarp dviejų rūbo kraštų (prasegtų marškinių, pirštinės ir rankovės); pavergia pats švysčiojimas arba, kitaip tariant, pasirodymo-išnykimo efektas.

Roland Barthes

Kalbėdami apie vyrų ir moterų santykius, privalome įvertinti susidariusios situacijos grėsmes ir iššūkius, praradimus ir neišvengiamus pokyčius, kurie vyksta plačiam pasaulyje. Rita Repšienė, pasirinkusi „Vyrų pabaigos, arba skirtingų moterų ir vyrų kelių šiandien“ temą, siekė parodyti politinių, socialinių, demografinių ir kultūrinių realiųjų pavojų ir transgresijų įtaką dabarties visuomenei. Tapatybių kaita, „pozityvios pusiausvyros“ nykimas, vertybių devalvacija keičia lyčių santykius, kelio perspektyva vyrams ir moterims gana skirtinga: akivaizdus moterų kilimas ir būtinybė vyrams keisti patriarchatinės dominijos sąlygojamus prioritetus, kad neprarastų nacionalinių tapatumų. „E-eroso ir žmogiškumo ribų“ problemas savo straipsnyje aptaria Odeta Žukauskienė. Tyrinėjami futuristiniuose filmuose ir literatūros veikaluose sukurti dirbtinės moters vaizdiniai įkūnija utopines vizijas ir būsimojo pasaulio nuojautas. Išėities tašku pasirinkusi Spike'o Jonze'o filmo *Ji (Her, 2014)*, kurio herojus įsimyli išmaniąją operacinę sistemą OS₁ Samantą. Įdėmiau pažvelgdama į dirbtinio kūniškumo ir moteriškojo eros interpretaciją populiariojoje kultūroje, ji parodo medijų teorijoje kritiškai reflektuojamą žmogaus ir technologijų jungtį, atspindinčią radikalius visuomenės gyvenimo pokyčius. Aida Savicka, gilindamasi į savęs pateikimo įtinklintai visuomenei ypatumus, aptaria virtualiųjų portretų savitumą socialiniuose tinkluose. Virtualiojoje erdvėje vartotojų neišdildomai palikti pėdsakai, kaip sukurtasis autoportretas, keičiami gana sunkiai, paliktas pėdsakas gali būti atkurtas po nemažo laiko ir turėti labai reikšmingų padarinių. Stiprėjantis narcizo sindromas visuomenėje, kadaise laikytinas didybės manija, perdėtu nerealistišku savo asmens – suvokimu bei vertinimu, sukuria didžiulius paviršutiniškų santykių tinklus ir tampa globalia nevisaverčio inertiškumo problema.

Vienas iškiliausių Lietuvos išeivijos filosofų Algis Mickūnas gilinasi į eros pokyčius, ieško sukurtų ir kuriamų ribų įveikimo galimybių klasikinėje filosofijoje ir istorinėje refleksijoje. Aistringa eros dimensija atsiranda neįstengiant išsilaikyti prieš

visuotinę, neišvengiamą patirtį. Vakarų pasaulyje erotinis grožis yra suvokiamas kaip žmogaus vidinė jėga, troškimai ir siela, „kuri integruoja asmenybę, Rytuose pasirodo kas kita. Erotinis indėlis pirmiausia yra visatos įvykių sumaišymas“. Ir amžinų platonišku formų, tobulų idealų nesiekia Kundalini ugnis, bet ji kuria visa apimančią erotinę visatą.

Įvairūs eroso sampratos senovės graikų kultūroje ir Platono filosofijoje aspektai analizuojami Naglio Kardelio straipsnyje. Atkreipdamas dėmesį į erotinio gaivalo ambivalentiškumą bei filosofinę šio ambivalentiškumo refleksiją filosofas svarsto apie skirtingus – erotinius ir neerotinius – nuogo žmogaus kūno vaizdavimo kontekstus, susijusius su „aukštuoju“ ir „žemuju“ klasikiniu graikų menu, aptaria sublimuotas filosofinės eroso koncepcijas Platono dialoguose *Puota* ir *Faidras*.

Vengrų kultūros istorikas Gaboras Klaniczay'us, aptardamas kaltinimus orgijomis viduramžiais, remiasi to laiko naratyvinėmis istorijomis ir atskleidžia eretikus persekiojusių veiklą, grįstą šmeižtu ir mėgėjiškomis pastangomis pasinaudoti folklorinėmis tradicijomis. Kaltinimus slaptomis orgijomis taip pat galima laikyti viena iš pasakiškų istorijų. Bažnyčios elito paskleista pasaka labai greitai rado kelią atgal į liaudį: tą liudija ne tik pomėgis, dėl kurio XIII–XIV a. metraštininkai, išalkę „istorijų“, ją vis kartojo, bet visų svarbiausia yra tai, kad ji virto folkloro dalimi – taip buvo formuojamas raganų puotos vaizdinys. Žymus vengrų folkloristas Vilmosas Voigtas nagrinėja viduramžių pasakojimus apie naktį miegant pavagiamas širdis ir vėliau suplėšomas ar suvalgomas. Viena būdingiausių ir gražiausių „širdies vagystės“ scenų randama garsiojoje Renjė I Anžujiečio, vadinamo Geruoju (1409–1480), meilės alegorijoje *Le Livre du couer d'amours épris*, parašytoje iki 1477 metų. Tyrinėdamas tradicinius vengrų tikėjimus, Mihális Hoppálas susidūrė su nuogumo, kaip Eroso neigimo, problema. Nuogumą kaip sudedamąjį tikėjimo elementą vengrai laikė svarbia magiškų veiksmų dalimi. Ritualuose, kurie atliekami esant nuogiems, nuogumas reiškia nevaisingumą, simbolizuoja meilės trūkumą, todėl šiuose ritualuose jis gali būti laikomas visiškai nerotišku. Būti nuogu buvo žiauri bausmė, nors ir pasirenkama laisva valia. Šiais laikais esame viešo kolektyvinio nuogumo kulto atgimimo liudytojai. Senieji papročiai, šiuolaikinės medijos ir modernūs socialiniai pramoginiai ritualai atitinka tuos pačius semantinius modelius. Ritualai naudoja simbolius, kurių prasmėje slypi patys didžiausi prieštaravimai – erotiškumas ir jo neigimas.

Vienas prieštaringiausiai vertinamų kinų kultūros reiškinių Vakaruose aptiriamas Loretos Poškaitės straipsnyje „Erotizmas XXI a. lyginamojoje kultūrų perspektyvoje: lotoso pėdos traktavimas Vakaruose ir Kinijoje“. Moters pėdų tvarstymo paprotys tradicinėje Kinijoje buvo laikomas egzotišku ir kartu atgrasiu, buvo idealizuojamas ir kritikuojamas. Tačiau nuo XX a. antrosios pusės Vakarų sinologijoje įsivyravo pėdų erotizavimo tendencija, kitaip tariant, bandymas lotoso pėdas traktuoti kaip erotinio vyrų gundymo priemonę ir moters galios įrankį.

Apie utopinį eroso natūralizmą, kai kuriuos Naujojo žmogaus (su)kūrimo aspektus, glaudžiai susijusius ir su seksualumu plačiąja prasme, ir skulptoriaus Broniaus Zalenso skulptūras – „Kiaulininkės džiaugsmas“ (1950) ir „Švelnumas“ (1970), sietinas su šio utopinio projekto metaforine simbolika, parodančias makabriškąją utopijos esmę ir iliustruojančias eksperimento degradaciją, rašo Kęstutis Šapoka. Siekiant sukryžminti žmogų ir beždžionę, kitaip sakant, Eroso idėją pakylėti į naują lygmenį, buvo siekiama nustebinti pasaulį nauja rase, taip pat žmogaus-gyvūno rūšies išvedimu.

Recenziroje apie Dovelės Zelčiūtės knygą *Kelionė su Oskaru Koršunovu. Teatrinis koliažas. Esė, repeticijų fragmentai, spektaklių, gastrolių įspūdžiai, interviu, recenzijos*, išleistą Vilniuje 2014 m., vertinami ketveri metai, praleisti su Oskaru Koršunovu kaip su nepaprastu, aistringiu ir erotišku herojumi bei jo teatru. Kitoje recenzijoje prancūzų sociologo ir filosofo Michelio Maffesolio knygos *Homo eroticus. Emocinės bendruomenės* (2012), kurią išleido prancūzų Nacionalinio mokslinių tyrimų centro (CNRS) leidykla, aptariamas Eroso triumfas, kaip *Homo sapiens* virto *Homo eroticus* ir kaip racionalią visuomenę, dalykiškumą, intelektą ir tikslingą elgesį keičia jausmų ir emocijų visuomenė, afektų pasaulis ir vitalizmo kultas.

Rašydamas *Le plaisir du text* Roland'as Barthes'as epigrafu pasirinko anglų filosofo, garsiojo *Leviathano* (1651) kūrėjo Thomo Hobbes'o mintį „Vienintelė mano gyvenimo aistra buvo baimė“. Ir pratęsė šią mintį: teksto malonumas lyg tariamas „Bekono apsimetėlis“, kuris galėtų pasakyti: „Niekad neatsiprašinėti, niekad nesiaiškinti“. Ir jis niekada nieko neneigia: „Nukreipsiu žvilgsnį į šalį, ir tai bus vienintelis mano paneigimas“ (Roland Barthes. *Teksto malonumas*. Vilnius: Vaga. 1991, p. 274).

Kalbėti apie sudėtingus, besikeičiančius ir pavojingus mūsų – moterų ir vyrų santykius – skatina dabarties iššūkiai, politiniai pokyčiai, socialinė demografinė situacija ir kultūros studijos. Ar vyrų ir moterų santykiuose tebėra paslaptis? R. Barthes'as yra pasakęs, kad kasdienis gyvenimas kupinas paslaptinių ženklų ir simbolių, sakrališkumą ir pasikartojimų, kad tikroji pasaulio paslaptis glūdi ne tiek pasaulio medžiagoje, kiek jos klostėse. Klostėse, kurias mes patys kuriame.